

FAZIL SAY ve GENCO ERKAL: NAZIM ORATORYOSU

Bilgehan AYCAN

ÖZET

Sanat, insanın düşüncelerini yarattığı bir eser sayesinde dışavurumu ve ortaya çıkan ürünü bir şekilde sahnelemesidir. Sahneye konan ürün sanatın hangi dalında olursa olsun, göze, kulağa, düşüncelere ya da bunların tamamına hitap etmesi gerekmektedir. Bu düşüncelerden yola çıkılarak, sahne sanatlarının büyük bir nehir olduğu varsayıp onun kollarından olan tiyatro, müzik ya da oratoryonun hem göze hem kulağa hem de insan zihnine hitap etmesi ve yarattığı etki ile seyirciyi kendi bulunduğu boyuta taşıması gerektiği söylenebilir. Çalışma içerisinde Fazıl SAY ve Genco ERKAL'ın Aspendos Antik Tiyatrosunda Bilkent Senfoni Orkestrası eşliğinde sahnelemiş olduğu Nazım Oratoryosu, müzikal ve teatral açıdan sahneleme boyutunda incelenerek yorumlanmıştır. Yapılan inceleme nitel araştırma tekniği olan doküman analizi olarak video incelemesi ile ortaya çıkarılmıştır. Yapılan video incelemesinde Kültür Bakanlığı'nın katkılarıyla gösterime sunulan Nazım Oratoryosunun hedeflenen seyirciye ulaşmış olduğu, Nazım Hikmet RAN şiirlerinin Fazıl SAY tarafından bestelenmiş müzikler eşliğinde seslendirilmiş olması gösterime farklı bir soluk kattığı ve sahnelenen oratoryonun etkin bir biçimde izleyiciyle buluştuğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Tiyatro, Oratoryo, Performing Arts

FAZIL SAY and GENCO ERKAL: NAZIM ORATORYO

ABSTRACT

Art is staging the expression and the resulting product in a way thanks to a work created by human thoughts. The product put on stage must address the eyes, ears, thoughts or all of them, no matter what branch of art. Based on these considerations, it can be said that performing arts is a big river and theater, music or oratorion, which is one of its branches, should appeal to both the eye and the human mind, and to bring the audience to the level where it is. In the study , Nazım Oratorio, performed by Fazıl SAY and Genco ERKAL with the Bilkent Symphony Orchestra at Aspendos Antique Theater, was examined and interpreted in terms of theatrical and theatrical aspects. The analysis was made with video analysis as qualitative research technique document analysis.

In the video examination, it was seen that Nazım Oratorio presented to the audience with the contribution of the Ministry of Culture reached the targeted audience, and that Nazım Hikmet RAN poems were performed with the music composed by Fazıl SAY, and the staged oratorion met the audience effectively.

Key Words: Music, Theatre, Oratorio , Performing Arts

GİRİŞ

İnsanın vahşi doğada hayatta kalmak, barınma, karnını doyurma, güvende hissetme vb. ihtiyaçları doğrultusunda yaşamı boyunca bir uğraş halinde olması ve gereksinimlerini karşılayabilmesi için göstermiş olduğu çabalar onun sosyal bir varlık olarak hayata tutunabilmesini sağlamaktadır. İnsanoğlunun sanata duyduğu gereksinimi de tıpkı temel ihtiyaçları gibi zaman içerisinde hayatının bir parçası olmuş ve içindeki estetik kaygısını dışavurumu sayesinde çevresiyle etkileşim kurarak sosyal bir varlık oluşunu da ön plana çıkarmıştır. Aslında sanatın her bir dalının birbirine bağlı parçalar olduğu söylenebilir. Çünkü sanatın özünde estetiğe olan tutku yatmaktadır. Sanat, insanın düşüncelerini yarattığı bir eser sayesinde dışavurumu ve ortaya çıkan ürünü bir şekilde sahnelemesidir. Sahneye konan ürün sanatın hangi dalında olursa olsun, göze, kulağa, düşüncelere ya da bunların tamamına hitap etmesi gerekmektedir. Bu düşüncelerden yola çıkılarak, sahne sanatlarının büyük bir nehir olduğu varsayıp onun kollarından olan tiyatro, müzik ya da oratoryonun hem göze hem kulağa hem de insan zihnine hitap etmesi ve yarattığı etki ile seyirciyi kendi bulunduğu boyuta taşıması gerektiği söylenebilir. Çalışma içerisinde Fazıl SAY ve Genco ERKAL'ın Aspendos Antik Tiyatrosunda Bilkent Senfoni Orkestrası eşliğinde sahnelemiş olduğu Nazım Oratoryosu, müzikal ve teatral açıdan sahneleme boyutunda incelenerek yorumlanacaktır.

Oratoryo, etimolojik olarak Latince oratio (dua) sözcüğünden gelmekte olup, dilimize Fransızcanın, İngilizce ve İtalyanca karşılığı olan Oratorio olarak yerleşmiş bir kelimedir. Almancada ise dua salonu anlamındaki oratoriumdur (Aytepe, 2009: 15). Güncel Türkçe Sözlük'te (TDK, 2006) oratoryo, “solo sesler, koro ve orkestra için yazılmış, oyun ögesi bulunmayan, kutsal nitelikte müzik eseri” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ahmet Say'ın Müzik Ansiklopedisinde “Oratoryo” tanımı şöyle yapılmıştır: “İncil’de anlatılan olaylardan birini konu alan ses ve çalgı için yazılmış bir dinsel eser çeşididir” (Say, 1985: 997).

Solo sesler, koro ve orkestra için yazılmış, oyun ögesi bulunmayan- kutsal nitelikte müzik eseri olarak nitelendirilen oratoryo, Türkiye’ de de Rönesanstan günümüze kadar dünyanın bir çok ülkesinde Devlet Senfoni Orkestraları tarafından kantat (kısa bir oratoryoyu andıran beste), requiem (ölünün ardından ruhu için okunan dua/ilahiler) formlarında da çok sayıda eseri icra etmektedir (Tunçdemir, 2006: 1).

Kısaca, oratoryo, solo sesler, ses grupları, koro ve orkestra tarafından icra edilen dinî dramaların müziklerine ve oyunlarına verilen addır. Oratoryonun operadan farkı; dini olması, dekor ve kostüm içermemesidir. Oratoryonun da doğduğu yer opera gibi İtalya'dır. Oratoryolarda mutlaka koro bulunmalı ve orkestra eşliği ile takviye edilmelidir. Eserlere baktığımızda ise bazen tek, bazen ikili (düet) ve bazen de üç sesli (trio) soloların olduğunu görülmektedir (Karaca, 2011: 26).

ÇAĞDAŞ DÖNEMİN ÜSTÜN YETENEKLİ PİYANİSTİ FAZIL SAY

Müzik eleştirmeni Ahmet Say' ın oğlu olan Fazıl SAY, 1970 yılında Ankara' da doğmuştur. Üç yaşında flüt çalmaya başlayan Say, o yıllarda babasının plaklarından duyduğu 40. Senfoninin ana temasından ezgiler çıkartmaya başlamış ve yine aynı dönemde obua sanatçısı Ali Kemal KAYA ile ritmik oyunlar ve müzikal işitme dersleri almıştır (Akt. Tunçdemir, 2004: 6, Pamuk, 2003). Absolut (çok iyi işitebilen) bir kulağa, 4 haneli rakamları çarpacak üstün zekâya, duyduğu tüm ezgileri kaydeden güçlü bir hafızaya, olağanüstü müzik yeteneğine sahip olduğu, müzik otoriteleri tarafından belirlenmiştir. Dört yaşında iken Ankara Devlet Konservatuvarı Piyano Bölüm Başkanlığı yapan Mithat Fenmen'den piyano dersleri almaya başlamıştır (Say, 1999: 42).

Çocukluk döneminde, Türkiye' de çok sesli müziğin gelişmesi yönünde katkılar sağlamış olan besteci, piyano öğretmeni, müzik yazarı ve müzik yayıncısı Mithat FENMEN' den piyano dersleri almıştır. Dündar' ın (2004) Milliyet gazetesinde Fransız Suiti başlıklı köşe yazısında Fenmen' in piyano dersleri sürecinde aralarında geçen olayların anekdotları şu şekilde olmuştur: “Mozart pembe, Bizet kırmızı, Beethoven mavi... Başladılar. Artık her gün beraberlerdi. Hoca, küçük öğrencisini kapıda karşılıyor, hemen kucığına oturtup piyano başına geçiriyor ve "Hadi piyanoyla anlat bakalım, bugün sokakta neler gördün" diyordu. Küçük piyanist, trafikteki korna seslerini ya da bahçedeki kuş cıvıltılarını piyanosuyla seslendirmeye çalışıyordu. Karşısında keyifle gülen hocası, bu eğlenceli yöntemle fark ettirmeden bir besteci yetiştiriyordu. Öğrencisi iki yılda Mozart ve Haydn sonatlarını ezbere çalabilecek düzeye gelmişti”.

Mithat Fenmen'den aldığı 8 yılı kapsayan piyano eğitimi süresince Fazıl Say piyano, solfej ve teorinin yanı sıra besteciliğe özendirme çalışmaları ve konser podyumlarına ısındırma amaçlı küçük dinletileri sürdürmüştür. 12 yaşına geldiğinde 1982 yılında Ankara Devlet Konservatuvarı'nın Piyano Bölümü giriş sınavına girmiştir. Kulak sınavında 7-8 sesli çağdaş müzik akorlarını bilmiştir. Mithat Fenmen' in önerisiyle seslendirdiği Beethoven Sonat ile jürinin hayranlığını kazanmıştır. Olağanüstü müzik yeteneğine sahip olduğu sınav komisyonundaki eğitimciler tarafından anlaşılmıştır (Tunçdemir, 2004: 7). Sayısız uluslararası ödüller sahibi olan F. Say, öte yandan oratoryolar, piyano konçertoları, çeşitli formlarda orkestra, oda müziği, şan ve piyano eserleri vererek besteci kimliğiyle de ön plana çıkmıştır. 1976 yılında, Ankara Devlet Konservatuvarında Üstün Yetenekli Çocuklar için Özel Statüde öğrenim gören F. Say, 1987'de konservatuvarın piyano ve kompozisyon bölümlerini tamamlamıştır (Nayir, 2017: 2047-2048). Öğrenim hayatı boyunca sayısız esere imza atan Fazıl SAY, 1995'den günümüze kadar uzanan süreçte piyano virtüözü olarak yurtiçi ve yurtdışında sayısız konserler, resitaleri vermiş ve turneler yapmıştır.

BERTHOLD BRECHT'İN İZİNDE BİR TİYATROCU: GENCO ERKAL

28 Mart 1938 tarihinde İstanbul' da doğan ERKAL, Robert Koleji mezunu olup, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünden mezun olmuştur. Öğrenim hayatı boyunca tiyatro ile yakından ilgilenen ve oyunculuk yapan Genco ERKAL, 1957 yılında Genç Oyuncular Amatör Topluluğunu kuranlar arasındadır ([Url:2](#)). Türkiye'nin önemli özel tiyatro topluluklarında oyuncu ve yönetmen olarak çalıştıktan sonra, 1969 yılında, bugün de sanat yönetmeni olduğu Dostlar Tiyatrosu'nu kurmuştur. Gorki, Brecht, Sartre, Peter Weiss, Steinbeck, Havel, Tankred Dorst gibi yabancı yazarların yanısıra, Aziz Nesin, Haldun Taner, Nazım Hikmet, Can Yücel, Refik Erduran, Vasıf Öngören, Orhan Asena, Behiç Ak gibi Türk yazarlarının oyunlarını yönetti. Roman, öykü, şiir gibi değişik türlerden tiyatroya uyarlamalar yaptı, oyunlar çevirmiştir. Çeşitli ödüller kazandığı ünlü rolleri arasında Aslan Asker Şvayk, Gogol'ün Bir Delinin Hatıra Defteri, Brecht'in Galileo'su, Maxwell Anderson'un Yalınayak Sokrates'i, Nâzım Hikmet'ten Kerem Gibi, Can Yücel'den Can sayılabilir.

Senfonik konserlerde Prokofiev'in Peter ile Kurt, Stravinski'nin Askerin Öyküsü, Fazıl Say'ın Nâzım adlı yapıtlarını anlatıcı olarak seslendirdi. Önemli uluslararası film festivallerinde gösterilen ve bir çok ödül kazanan At, Faize Hücum, Hakkârî'de Bir Mevsim, Camdan Kalp filmlerinin baş rolünde oynadı. TRT Televizyonu için Haldun Taner'in ünlü müzikli oyunu Keşanlı Ali Destanı'nı yönetti ve oynadı. Değişik yıllarda birçok kez "yılın en iyi erkek oyuncusu", "en iyi tiyatro yönetmeni" seçildi, yaşam boyu başarı ödülleri kazandı.1982 ve 1983 yıllarında "en iyi sinema oyuncusu" olarak Antalya Film Festivali'nde iki kez Altın Portakal aldı.

1993-1998 yılları arasında, Paris'te ve Avignon Festivali'nde Fransızca da oynamaya başlayan Genco Erkal, üç Fransız yapımında rol aldı: Nâzım Hikmet'ten Sevdalı Bulut, Philippe Minyana'dan Ou vas-tu Jérémie? ve Paulo Coelho'nun ünlü romanından uyarlanan Simyacıdır (Url: 2). Türk tiyatrosunun köşe taşlarından biri. Sürekli olarak araştıran, inceleyen bir tiyatro insanı olan Genco Erkal, Bertolt Brecht, Nazım Hikmet, Aziz Nesin gibi ustaların izinde gitmiş, bu isimlerin onun ve Dostlar Tiyatrosu repertuarının değişmez isimleri olmuştur. 1969 yılında kurulmuş olan Dostlar Tiyatrosu ise Türkiye' de devrimci tiyatro hareketine yeni bir boyut kazandırmıştır. Dostlar' ın en önemli özelliği bir boşalım ya da slogan tiyatrosu olmamasıdır. Kurulduğu günden bu yana Dostlar bir birikim tiyatrosu olarak dikkat çeker (Gürün, 2002: 144).

NAZIM ORATORYOSU (ASPENDOS ANTİK TİYATROSU)

Bestelerini piyanist Fazıl SAY'ın yaptığı, tiyatrocusu Genco ERKAL'ın ise şair Nazım Hikmet RAN'ın şiirlerini seslendirdiği hem işitsel hem de görsel anlamda izleyiciyi etkisi altına alan Nazım oratoryosunun Aspendos Antik Tiyatrosu'nda seyircisi ile buluştuğu ve daha önce bu büyüklükte orkestra ve koronun olmadığı en önemli Türk sanat eserlerinden biri olarak yerini almıştır.

Yapılan inceleme nitel araştırma tekniği olan doküman analizi olarak video incelemesi ile ortaya çıkarılacaktır. Orkestra şefi İbrahim Yazıcı, bariton Güvenç Dağüstün, solist Zuhâl Olcay, çocuk solistler Kansu Tanca, Sezer Yılmaz, Dersu Tanca, Bilkent Senfoni Orkestrası ve Devlet Çok Sesli Korosu'nun Aspendos Antik

Tiyatrosu'nda 28 Haziran 2005 yılında gösterime sunulan Nazım Oratoryosu Nazım Hikmet' in Gençlikte şiiri ile başlamıştır. Eser devlet çok sesli korusu ve Güvenç Dağüstün tarafından seslendirilmiştir. Oratoryonun ikinci eseri olan Kerem Gibi Genco Erkal'ın yorumuyla seyirci ile buluşurken hemen ardından Hapishanede aslı esere piyanist Fazıl Say bestesiyle Genco Erkal'ın yorumuna eşlik etmektedir. Bugün Pazar adlı şiire Güvenç Dağüstün' ün eşlik ederken hemen ardından Nazım Hikmet' in Ben İçeri Düştüğümden Beri şiirini Genco Erkal seslendirerek şiirler arasındaki geçişi hem anlam hem de seyircide uyandıracakı etki bakımından ardı ardına sunmuşlardır. İnsan Üzre adlı şiiri Genco Erkal yorumlarken kendisine çocuk solistlerden Kansu Tanca eşlik etmiştir. Şiirin bestesi ise Fazıl Say'a Aittir. Hiroşima adlı şiirin bestelenmiş halini solist Zuhal Olcay ve Devlet Çok Sesli Korusu seslendirirken yine teatral anlatımıyla Genco Erkal şiiri yorumlamıştır. Vatan Haini, ulusal Kuvvetlerin Şehitleri, Davet ve son olarak Yaşamaya Dair adlı eserler yine adı geçen sanatçıların yorumu ile seyirciye sunulmuştur.

Kültür Bakanlığı'nın düzenlemiş olduğu bu oratoryo yaklaşık olarak 20.000 seyirci kapasitesi olan Aspendos Antik Tiyatrosunda sanatseverler ile buluşmuş ve incelenen videoda yaratmak istediği etkiyi sağlayabildiği de görülmüştür. Işık tasarımı, kostüm, sahne düzeni, orkestra dizilimi olarak açık hava tiyatrosu ambiyansını yakalamış olan Nazım Oratoryosunun geniş izleyici kitlesiyle hem işitsel hem de görsel bir şölen sunmayı başarmış bir yapıt olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Yapılan video incelemesinde Kültür Bakanlığı' nın katkılarıyla gösterime sunulan Nazım Oratoryosunun hedeflenen seyirciye ulaşmış olduğu ve gerekli ilgiyi gördüğü söylenebilir. Şiirlerin müzikler eşliğinde seslendirilişi, aynı zamanda Fazıl Say tarafından bestelenmiş biçimleriyle Nazım Hikmet şiirlerine farklı bir soluk kattığı düşünülebilir. Sahne düzeni ve ışık tasarımı açısından da gösterime sunulmuş olan oratoryonun sadece işitsel manada değil aynı zamanda görsellik açısından da tatmin edici düzeyde olduğu söylenebilir. Bir şiirin hem müzik hem de teatral ifadelerle sunulduğu izleyicide yarattığı etki bakımından daha akılda kalıcı olduğu, seyircinin zihnini her an diri tutmaya yönelik olduğu düşünülebilir. Oratoryonun kapalı bir salonda değil de açık hava tiyatrosunda gösterime sunulduğu, bu açıdan da ses sistemi bakımından işitselliğe verilen önem görülmektedir.

KAYNAKÇA

Aytepe, Ç. (2009), A.Adnan Saygun'un Yunus Emre Oratoryosu'nun Koro Şefliği Teknikleri Açısından İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kompozisyon ve Orkestra Şefliği Anasanat Dalı Yüksek Lisans Programı Sanat Eseri Raporu Ankara.

Gürün, D. (2002), Genco Erkal: Tiyatroda Nazım Hikmet Şiirleri (Konferans / 15 Mart 2002)

Karaca, T. (2011), Dörtlü Armoni Sistemi İle Ahmed Yesevî Oratoryosu, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.

Nayir, A. (2017), Fazıl Say'ın "İstanbul Senfonisi"Nde Geleneksel Ve Çağdaş Türk Müziği Unsurlarının İncelenmesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17 (4), 2046- 2057.

Say, A. (1985), "Oratoryo", Müzik Ansiklopedisi, Uzay Ofset Ltd., C.4, Ankara.

Say, F. (1999), Uçak Notları, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara

Tunçdemir, İ. (2004), Çoksesli Müzikte Üstün Bir Yetenek: Fazıl Say, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.

Tunçdemir, İ. (2006), "T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Devlet Çoksesli Korusu" Ab Sürecinde Türk Ve Dünya Müziği Arasında Çağdaş Bir Köprü, Sevda-Cenap And Müzik Vakfı "Müzik Sanatımız ve AB Süreci" Sempozyumu Müzik Kültürümüz ve AB Süreci Oturumu, Ankara.

İnternet Kaynakları

URL 1: <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/can-dundar/fransiz-suiti-336206>

URL 2: <https://www.biyografi.info/kisi/genco-erkal>